

Ольга Катола, Лідія Сніцарчук

ЛЮДИНА І СВОБОДА:
ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ
ПРАВОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ
НА ТЛІ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ

Українська наука гуманітарного циклу, позбуваючись стереотипів — насамперед заполітизованості, заідеологізованості, властивих дослідженням радянської доби, набуває позитивних прикмет — об'єктивності й комплексності. Використання нецензурованих джерел, неупередженість аналізу й трактування, незашореність наукових узагальнень — це значною мірою актуалізує зміст досліджень.

Однією з цікавих і важливих тем досліджень у галузі історії української політичної думки є проблема свободи людини. Відзначимо, що актуальність обумовлена складністю і суперечливістю сучасних державотворчих процесів, які потребують переосмислення і творчого застосування політологічних розробок авторства науковців попередніх поколінь.

Ігор Вдовичин, автор монографії «Свобода особи в правій українській політичній думці (20—30 рр. XX ст.)»*, поставив за мету дослідити сутність суспільно-політичних та національно-державницьких ідей української політичної думки міжвоєнного періоду у дискурсі свободи особи, а також здійснити порівняльний аналіз правої вітчизняної думки та європейських філософсько-політичних концепцій свободи. У центрі наукової праці — політичні концепти багатьох мислителів, які

* *Вдовичин І.* Свобода особи в правій українській політичній думці (20—30 рр. XX ст.) [текст] : монографія / Ігор Вдовичин. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. — 512 с.

не лише формували праву думку міжвоєнної епохи, а й — що важливо! — суттєво вплинули на її сприйняття у сьогоденні. У цьому контексті автор проаналізував також основні течії правої української політичної думки — націоналізм і консерватизм, зокрема характер тожностей і відмінностей, різноманіття підходів до проблеми у межах цих світоглядних доктрин.

У вступі — «зачинательному» структурному фрагменті монографії — автор зосереджує увагу на кількох присутніх моментах: обґрунтовує важливість означеної теми для політичної практики сьогодення, аналізує реальний стан вивчення цієї теми, окреслює основні завдання, на розв'язання яких спрямована монографія.

Науковець вказує, що саме досвід людства, максимально зосереджений у політичній історії та історії політичної думки, дозволяє формувати уявлення про свободу, — а не певні теоретичні розмірковування і спорадичний аналіз суспільно-політичного життя.

Ретельне вивчення історичного буття дає змогу простежити зміни теоретичних концептів розуміння свободи особи та реальні форми втілення свободи, що, своєю чергою, сприяє неупередженому інтерпретуванню інтелектуального досвіду минулого.

На переконання автора, одне з головних завдань у науці сьогодні — «як забезпечити свободу, не зруйнувавши світопорядок людського буття». З огляду на історичні реалії, зокрема у царині науки, проблемою і досі залишається ставлення до теоретичного надбання націоналістичного напрямку 20—30-х рр. ХХ ст. Відзначимо наполегливо-тенденційне заперечення обстоювання ним (націоналізмом) свободи як головного компонента націоналістичного світогляду. У цьому контексті важливо відновити традицію зваженого наукового аналізу світогляду представників правої політичної думки означеної доби.

Особливо варто акцентувати важливість дослідження українського консерватизму міжвоєнного періоду, оскільки проблематика свободи особи не проаналізована у повному обсязі, насамперед — ставлення українського консерватизму до політичних й особистих прав на свободу.

Не викликає сумнівів бачення автором концепції дослідження означеної проблематики: відхід від спрощеного сприйняття і тлумачення свободи особи, співвіднесення ідей правої української політичної думки, насамперед — європейського лібералізму і консерватизму, як можливості оминати необ'єктивне висвітлення історичних реалій, а найголовніше — реалістично-критично пропонувати шляхи розвитку особи,

суспільства, держави, які повинні взаємодіяти та взаємодоповнювати одне одного.

У першому розділі монографії — «Теоретичні засади дослідження» — науковець аналізує розуміння особи як предмета дослідження політичної науки та розкриває світоглядно-теоретичний концепт правої ідеї в українських історичних і політичних реаліях.

Автор монографії обстоює позицію, що підхід правої української політичної думки до вирішення проблеми самореалізації свободи особи полягає у тому, що людську свободу предметно можна розглядати лише в межах певних історичних, політичних, економічних, культурних реалій та співвідносних з ними державно-правових інструментів. Це відповідає традиції європейської політичної думки, яка дуже обережно ставилася до радикальної соціальної інженерії.

Широким тематичним наповненням характеризується другий розділ монографії — «Український націоналізм: світоглядні суперечності (між націоналізмом і лібералізмом)». Здійснивши аналіз розлогого спектра поглядів щодо тлумачення ідеологем «націоналізм» та «український націоналізм», автор висновковує: ця ідеологія-світогляд, на відміну від різних політичних ідеологій, призначена для об'єднання людей на базовому світоглядному рівні — стосовно найвагоміших принципів та цінностей колективної свідомості (свобода особи і здобуття державної незалежності). Отже, український націоналізм можна трактувати як національно-визвольний рух, що «поєднував відстоювання природних прав людини із творенням необхідного для цього інституційного поля — власної держави».

Значну увагу автор приділив постаті Дмитра Донцова — визначного громадсько-політичного діяча і публіциста, який відіграв надзвичайно важливу роль у формуванні та становленні національної свідомості й ідеології, вдумливо аналізуючи його діяльність як політичного теоретика і політичного публіциста. У 20—30-х рр. ХХ ст. заявили про себе інші оригінальні та яскраві політичні мислителі і публіцисти, які також посутньо впливали на розвиток націоналістичного світогляду. У середовищі українських інтелектуалів-націоналістів дослідник вирізняє Володимира Мартинця, Юліана Вассіяна, Миколу Сціборського.

І. Вдовичин, аналізуючи світоглядні й політичні ідеї свободи в концепції організованого націоналізму, стверджує: серцевиною цієї ідеології була саме боротьба з тиранічним режимом, і він (націоналізм) проводив її послідовно й цілеспрямовано, усвідомлюючи суть цієї деспотії і значення своїх завдань, зокрема щодо прав і свобод людини.

Висвітлюючи діяльність Юрія Липи як представника націоналістичного покоління «донцовського типу», автор виокремлює таку його іпостась, як мислитель із самобутнім поглядом на суспільно-політичні процеси. Аналіз праць Ю. Липи засвідчує, що ідейна боротьба має як світоглядне, так і емоційне забарвлення. Саме до його теоретичної спадщини звертається дослідник, характеризуючи мистецьке бачення реалізації свободи особи.

В аналітичному фокусі науковця — і такий цікавий історико-політичний феномен, як Фронт національної єдності, заснований з ініціативи Дмитра Палія. Він вказує, що інтерпретація ФНЄ проблеми свободи особи потребує ретельного вивчення, зокрема залучення широкої джерельної бази. Відомо, що ця організація акцентувала необхідність насамперед економічної свободи, але уважно розглядала й проблеми духовної свободи. На думку І. Вдовичина, дослідження теоретичної спадщини ФНЄ сприятиме заповненню лакуни в історії української політичної думки, а також осмисленню перспектив поступу держави Україна, в якій люди здатні реалізувати своє право на свободу.

Проблематика третього розділу — «Український консерватизм і свобода особи: інтелектуальна відповідь на виклики часу» — висвітлюється через аналіз формування світоглядних концепцій таких відомих теоретиків консервативного напрямку, як В'ячеслав Липинський, Василь Кучабський, Степан Томашівський. Автор відзначає, що ідеологія українського консерватизму, яка існувала у зазначену епоху, містила державотворчий та модернізаційний концепти, але насамперед — цивілізаційно-формуючий концепт. «Раптовий розквіт консервативної думки» (І. Лисяк-Рудницький) — своєрідний інтелектуальний прорив — відбувся насамперед завдяки впливу В. Липинського. На переконання визначного політичного мислителя, найбільш придатною для України є класократія — режим, що сприятиме об'єднанню усіх класів навколо національної ідеї. Саме організаційні та доктринальні засади класократії сприяють протистоянню неконтрольованому прагненню до влади і матеріального багатства, а захист свобод і прав людини вимагає передусім організованості та дисципліни, тобто ця ідеологічна модель, не ігноруючи свободи станів або окремої особи, акцентує: лише особиста дія є суттю суспільних процесів.

Наукова спадщина В. Кучабського позначена інтелектуальною відвагою й оригінальністю мислення. Як слушно зауважує дослідник, В. Кучабський, розглядаючи європейські перспективи українського

народу як оптимальний варіант розвитку особистості та суспільства, вказував: «Найцінніші для націоналізму не є ані мова, ані пісня, ані одяг, ані звичаї, ані своєрідні форми суспільного, економічного співжиття народу, а саме є той ґрунт, із якого всі ці своєрідності виростають: вільна творчість нації у всіх ділянках її життя». У працях теоретика консервативного напрямку свобода особи послідовно розглядалася у контексті європейських цивілізаційних вартощів.

Вивчивши теоретичний доробок С. Томашівського, який за політико-ідеологічними переконаннями належав до т. зв. Католицької групи гетьманців, І. Вдовичин узагальнює суть його консервативно-державницької концепції: зміцнення єдності народу через усвідомлений вибір європейських цінностей, зокрема свободи особи, — як єдино можливого варіанта розвитку українського соціуму, з його прагненням до самореалізації та державної незалежності.

Дослідник розкриває сенс взаємозв'язку, обстоюваного правою українською політичною думкою, між державою як певним інституційним інструментарієм і свободою особи, трактуючи державу як головний механізм забезпечення свободи особи і водночас обґрунтовуючи, що тільки вільні люди, передусім — внутрішньо, спроможні створити державу і надати їй конструктивного змісту. Відзначимо: усе це знаходить підтвердження в аналізованих працях українських мислителів, а також узгоджується із традицією європейської політичної думки.

Автор акцентує значну подібність у поглядах на важливість внутрішнього усамостійнення людини європейської політичної думки та української політичної думки правого напрямку. Права українська політична думка міжвоєнного періоду сформулювала основне завдання для процесу державотворення — надати якомога виразнішої індивідуальності як спільноті, так і особі, бо лише у такому випадку можливою є наповненість внутрішнього і зовнішнього життя. Завдяки знаходженню сенсу власного буття особистість вивільняє свій суб'єктивний потенціал і може бути повноцінним творцем свого життя і відповідальним громадянином.

І. Вдовичин обґрунтовує твердження, що досліджувана політична думка критикувала моністичні, редукціоністські ідеології, які, виключаючи великі частини населення України — чи то т. зв. класових ворогів, чи то як нібито етнічно чужі елементи — і відповідно незважаючи на радикалізм своїх заяв, консервували як політичні, так і соціальні відносини, насамперед через ігнорування здійснення свободи особи як

внутрішнього самостояння, обмежуючи розуміння свободи винятково зовнішніми проявами чи зводячи їх до матеріального забезпечення, ігноруючи духовну складову людського буття, власне для якого передусім і є актуальною свобода.

Отже, львівський науковець здійснив достатньо зважене розкриття й обґрунтування співвідношення ідеї правої української політичної думки з ідеями конструктивної політичної думки, насамперед — європейського лібералізму та консерватизму.

Загалом, виклад змісту монографії І. Вдовичина відзначається концептуальною цілісністю, логічною послідовністю, множинністю посилань на джерела, значна частина яких уперше вводиться у науковий обіг. Список літератури охоплює велику кількість джерел з історії української політичної думки, а також монографічних і дисертаційних досліджень, наукових та публіцистичних статей тощо. На наш погляд, цінними у праці автора є ґрунтовність та всебічність в опрацюванні обраної теми, що дозволило зробити конкретні висновки щодо особливостей і значимості концепції свободи особи у правій українській політичній думці.

Монографія становить присутній інтерес як для науковців, викладачів, так і для широкого загалу читачів, усіх, хто прагне пізнати і зрозуміти традиції інтелектуального тлумачення свободи особи та перспектив реалізації свободи у сучасній Україні.

Олена Школьна

**«БУТИ — ОСЬ У ЧОМУ НІХТО З НАС
НЕ ПОВИНЕН СУМНІВАТИСЯ!»**

Представлена монографія — плід тривалої науково-пошукової праці дослідниці Алли Кобинець. Вона своїм прикладом продемонструвала успішне поєднання постулу журналіста-практика від кореспондента до головного редактора великого регіонального часопису та ретельності науковця, що спромоглася ґрунтовно опрацювати величезний масив архівних документів, аби відтворити картину становлення, розвитку й умов існування першої української щоденної газети «Громадська думка» / «Рада», яка виходила у Києві впродовж 1905—1914 рр.

До наукового пошуку А. Кобинець, яка вже мала поважний газетярський досвід, спрямували на кафедрі історії журналістики Інституту